

Наталія РАШКИ,
викладач кафедри міжнародних комунікацій факультету туризму та
міжнародних комунікацій ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(Україна, Ужгород) n.rashki@mail.ru

ЕВОЛЮЦІЯ ОСОБИСТОСТІ У РОМАНІ «ТАЄМНИЙ САД» Ф. Г. БЕРНЕТ

У статті розглядається проблема еволюції особистості у художній творчості крізь призму основних характеротворчих чинників. Аналізується процес формування особистості головної героїні Мери Леннокс у романі «Тасмний сад» Ф. Г. Бернет, її основних рис характеру та її «перетворення».

Ключові слова: проза Ф. Г. Бернет, дитяча література, особистість, еволюція особистості, моральні цінності.

Лит. 8.

Nataliya RASHKI,
lecturer of International Communications Department, Tourism and International
Communications Faculty, SHEU «Uzhhorod National University»
(Ukraine, Uzhhorod) n.rashki@mail.ru

EVOLUTION OF PERSONALITY IN THE NOVEL «THE SECRET GARDEN» BY F. H. BURNETT

This article examines the problem of personality evolution in artistic creativity through the main factors that affect on the formation of character. It analyses the process of character's personality formation, the principal features and transformation of Mary Lennox in the novel «The Secret Garden» by F. H. Burnett.

Key words: prose of F. H. Burnett, children's literature, personality, moral values, evolution of personality.

Ref. 8.

Наталья РАШКИ,
преподаватель кафедры международных коммуникаций факультета туризма и
международных коммуникаций ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»
(Украина, Ужгород) n.rashki@mail.ru

ЕВОЛЮЦІЯ ЛИЧНОСТІ В РОМАНЕ «ТАИНСТВЕННЫЙ САД» Ф. Г. БЕРНЕТТ

В статье рассматривается проблема эволюции личности в художественном творчестве через основные факторы, которые влияют на формирование характера. Анализируется процесс формирования личности главной героини Мери Леннокс в романе «Таинственный сад» Ф. Г. Бернетт, особенности ее характера и ее «перевоспложение».

Ключевые слова: проза Ф. Г. Бернетт, детская литература, личность, эволюция личности, моральные ценности.

Лит. 8.

Постановка проблеми. У науковій літературі часто підкреслюється нерівноправне становище дитячої літератури. Дослідники наголошують на факті її естетичної маргіна-

Рашкі Н. Еволюція особистості у романі «Таємний сад» Ф. Г. Бернет
лізації з моменту виникнення, а відтак вона лише прокладає собі дорогу до художнього
самотвердження [2, 237].

Маргінальна за своєю суттю дитяча та юнацька література починає активно розглядатись у літературознавчому дискурсі ХХ – ХХІ століть. Науковці акцентують увагу, передусім, на теоретичних проблемах дитячої літератури, критеріях її виділення, генезисі та особливостях функціонування. Свій внесок у дослідження дитячої літератури зробили Г. Еверс (Німеччина), М. Ніколаєва (Великобританія), Дж. Штефенс (Австралія) та інші. При цьому, звісно, варто увіразнити здобутки українських літературознавців: І. Бойцун, Я. Гоян, А. Гурбанська, В. Дончик, М. Жулинський, С. Іванюк, А. Костецький, Б. Шалагінов, Л. Овдійчук, М. Славова, Е. Огар, Р. Стаднійчук, О. Папуша та інші.

Специфікою дитячої літератури є те, що юні реципієнти, пропускаючи описи зовнішнього світу крізь свою чуттєву сферу, стають співпереживачами подій, картини яких зворушують душу, викликають певні позитивні емоції, запрограмовані письменником. На подальший розвиток дитини реалії життя накладають свій відбиток, змінюють художність дитячого пізнання світу, його аналогічні парадокси формально об'єктивованим дорослим сприйняттям доквілля.

У цьому аспекті заслуговує на увагу питання процес формування особистості, а саме головної героїні роману «Таємний сад» англomовної письменниці.

Аналіз досліджень. На даному етапі відсутні системні дослідження присвячені творчості Френсіс Бернетт. Саме тому вивчення художньої спадщини письменниці позначене актуальністю.

Мета статті полягає в розкритті особливостей формування особистості головної героїні роману «Таємний сад» Мері Ленокс, а також аналізу тих чинників, які стали були визначальними при творенні її характеру. Новизна розвідки полягає в тому, що вперше розглядається феномен особистості головної героїні роману «Таємний сад» Ф. Г. Бернет на рівні характеротворчих факторів.

Виклад основного матеріалу. Творчість Френсіс Годгсон Бернет набула розголосу ще за її життя. Її присутність зберігається в літературі завдяки трьом знаковим творам для дітей: «Маленький лорд Фонтлерой» («Little Lord Fauntleroy», 1886), «Маленька принцеса» («Little Princess», 1905), а також «Таємний сад» («The Secret Garden», 1911). Саме ці три шедеври містять значимий потенціал для впливу на естетичний розвиток маленьких реципієнтів. Про це свідчить безперервний передрук «Маленької принцеси» і «Таємного саду», відображення цих історій в кіно та виставах, а також зацікавленість кожного наступного «найменшого» покоління [6, 18].

Вивчення проблеми особистості має давні традиції. Людську особистість у своїх працях висвітлювали: Платон, Арістотель, Декарт, Макіавеллі. Дослідження сучасних науковців значною мірою перегукуються з теоріями, що зазначені у працях згаданих мислителів [8].

У першу чергу, слід з'ясувати значення поняття «особистість». Насправді, і до сьогодні немає єдиного загальноприйнятого визначення цього терміну. Втім, можна виділити основні риси, які характеризують людину як особистість. Дослідниця Л. Копець визначає наступні основні характеристики:

- особистість – це глибока суттєва характеристика людини (тобто те, що відрізняє одну людину від іншої, найбільш яскраві та помітні психологічні риси, що сприймаються іншими людьми та визначають вчинки людини у різних ситуаціях);

- особистість – це сутність, що визначає стабільні форми поведінки (властивості особистості є стійкими та узгоджено проявляються в різних ситуаціях, висловлюваннях, у ставленні до інших та до самого себе);

- особистість – це результат розвитку, залежності від біологічної спадковості й соціальних умов (формування особистості відбувається при взаємодії із соціальним оточенням через спілкування, пізнання і спільну діяльність);

- особистість – це стійка, добре скомпонована психологічна структура (ця структура є внутрішнім осередком особистості, її ядром, що визначає внутрішню логіку цілісності);

- особистість – це певне поєднання психологічних особливостей з характерними особливостями поведінки [3, 19–20].

Як результат, для того, щоб стати особистістю, людина повинна набути мовних, інтелектуальних і соціокультурних навичок. Психологи наголошують, що особистість – це результат соціалізації індивіда, який засвоює досвід традицій, соціальних і культурних орієнтацій. Чим більше людина може засвоїти в процесі соціалізації, тим більш розвиненою особистістю вона стає. Водночас, слід зазначити, що у кожній особистості наявні різні можливості для оволодіння складністю свого буття [4, 329–330].

Життєві події, зміна соціального середовища протягом життя також були запропоновані в якості важливих чинників, на основні яких формується особистість [7, 1042].

«Тасмний сад» Ф. Г. Бернет – це роман, в якому питання здоров'я посідає чи не найголовніше місце. Невід'ємною складовою роману є опис хвороб інвалідності та психічних розладів. Як показує аналіз письменниці використала цей засіб саме для того, щоб читач прагнув осмислити особливості психологічної трансформації головної героїні Мері Ленокс. З розвитком сюжету зміни Мері стають більш ніж очевидними: з малого грубого дівчиська вона перетворюється на більш свідому та дорослу дівчину.

Епідемія холери, яка захопила Індію, є стрижневою подією, яка в подальшому приведе до психологічної еволюції Мері. Саме з епідемії, яка вбила багатьох людей, в тому числі і її батьків, і розпочинається історія дівчинки.

Головна героїня мала не зовсім хорошу репутацію в себе на батьківщині. Про це свідчать наступні рядки: «...as they always obeyed her and gave her own way in everything, because the Mem Sahib would be angry if she was disturbed by her crying, by the time she was six years old she was as tyrannical and selfish a little pig as ever lived» [5, 2] / «...слуги завжди потурали малій у всьому: вона робила все, що заманеться. І коли дівчинка мала неповних шість років, то вже була тиранкою та egoїсткою, яку ще світи не бачив» (переклад – Н. Р.). Така поведінка Мері, певною мірою, залежала від образу життя, і від того, як нею піклувалися. Важливим чинником такої поведінки стали також батьки дівчини. Від самого народження мати ніколи не підходила до дитини, а всі справи, пов'язані з нею, перекладала на своїх слуг. Ось ілюстрація з тексту: «...her mother had been a great beauty who cared only to go to parties and amuse herself with gay people. She had not wanted a little girl at all, and when Mary was born she handed her over to the care of an Ayah...» [5, 1] / «...її мати була дуже вродливою жінкою, яку цікавили лише вечірки та товариство молодих чоловіків. Вона зовсім не хотіла дітей, тому коли народилася Мері, всю турботу вона переклала на Аю» (переклад – Н. Р.).

Після смерті батьків Мері переїжджає до дядька в Англію, де вона знайомиться з новими людьми та новим життям. Саме в дорозі і розпочинаються зміни в особистості Мері Ленокс. До маєтку дядька її супроводжує економка місіс Медлок, яка розповідає Мері про маєток, про її дядька та його важку долю. Вже тут можемо простежити транс-

формації в емоціях дівчини. Від почутої історії вона проймається цікавістю та жалем до дядька, що зовсім було на неї не схоже. Ось підтвердження з тексту: «It sounded like something in a book and it did not make Mary feel cheerful. A house with a hundred rooms, nearly all shut up and with their doors locked – a house on the edge of a moor whatsoever a moor was – sounded dreary. A man with a crooked back who shut himself up also! She stared out of the window with her lips pinched together, and it seemed quite natural that the rain should have begun to pour down in gray slanting lines and splash and stream down the window-panes» [5, 14] / «Усе це нагадувало їй сумну казку, що не зовсім збадьорило дівчину. Старий будинок з сотнею зачинених кімнат. І її горбатий дядько, який ні з ким не хоче бачитись! Дівчина прикусила губу, і почала думати про те, що її чекає попереду. А за вікном перішив дощ, що дуже відповідало стану засмученої Мері» (переклад – Н. Р.).

Через деякий час Мері раптово дізнається про занедбаний сад дружини її дядька. Коли вона поступово відновлює його, в ній прокидаються почуття до всього живого і неживого. Вона стає жвавою, усміхненою. Про це свідчать наступні рядки: «She had never felt sorry for herself; she had only felt tired and cross, because she disliked people and things so much. But now the world seemed to be changing and getting nicer. If no one found out about the secret garden, she should enjoy herself always» [5, 74] / «Мері ніколи не відчувала до себе жалю; вона навіть не мала кому пожалітись. Коли їй щось не подобалось, вона починала сердитись чи кидати зверхні погляди, бо ж вона так ненавиділа людей і все навколо. Але тепер весь світ довкола змінювався, ставав більш приязним до неї. Відтак у неї ще й з'явився сад, її найбільша радість» (переклад – Н. Р.).

Але не тільки це змінило Мері. Одного разу вона дізналася, що у дядька Арчі-бальда є син. На хибну думку лікарів, він був смертельною хворим, через те всі, хто живе у маєтку, тримали його існування в таємниці. Цього хлопчика звали Колін. Мері розповідає йому про свій «таємний» сад і про все, що там коїться. Таким чином, дівчинка знаходить собі першого вірного друга. Мері почала з ним бачитись щодня, і, згодом, хлопець почав любити себе, життя і всіх навколо. Спілкування йому пішло на користь. Ось ілюстрація з тексту: «The scene which Dr. Craven beheld when he entered his patient's room was indeed rather astonishing to him. As Mrs. Medlock opened the door he heard laughing and chattering. Colin was on his sofa in his dressing-gown and he was sitting up quite straight looking at a picture in one of the garden books and talking to the plain child who at that moment could scarcely be called plain at all because her face was so glowing with enjoyment» [5, 153] / «Коли лікар Крейвен увійшов до кімнати, він побачив те, що його дуже здивувало: Колін сидів на ліжку в халаті без жодних перин, які б підтримували його спину. А поруч із ним була Мері. Вони разом переглядали книжку і щось жваво обговорювали» (переклад – Н. Р.). Отже, можна стверджувати: що знайомство та спілкування дітей пішло обом лише на користь. Мері стала відкритою до людей, почала їм більше довіряти та ділитись найдорожчим. Цим самим вона допомагала Коліну одужувати, почала піклуватись не лише про себе, але й стала більш чуйною до інших людей та їхніх проблем.

Наприкінці роману, Мері стає вже зовсім інакшою дитиною – особистістю. Вона стала уважною до себе, до оточуючих її людей, тварин. Переживаючи всі ці події, знайомство з садом, з Коліном, Мері зазнає докорінних змін. Дівчина навчилась слухати оточуючи, співчувати, стала щедрою, розсудливою. В неї з'явилися нові життєві цінності, вірні друзі. Вона змогла допомогти «повернутись» до життя не тільки собі, але й іншим героям. Про це свідчать наступні рядки: «So long as Mistress Mary's mind was full of disagreeable thoughts about her dislikes and sour opinions of people and her

determination not to be pleased by or interested in anything, she was a yellow-faced, sickly, bored and wretched child. Circumstances, however, were very kind to her, though she was not at all aware of it. They began to push her about for her own good. When her mind gradually filled itself with robins, and moorland cottages crowded with children, with queer crabbed old gardeners and common little Yorkshire housemaids, with springtime and with secret gardens coming alive day by day, and also with a moor boy and his «creature» there was no room left for the disagreeable thoughts which affected her liver and her digestion and made her yellow and tired» [5, 223] / «Допоки Мері думала лише про те, як усім перечити, чи робити навпаки, доки все їй було байдуже та нецікаве – такою вона теж мало кому припадала до душі. Такій дівчинці можна було сподіватись лише на самотність та образу на увесь світ. Бо ж кому могло подобатись похмуре, непривітне дівча, яка лише те й робила, що всім наказувала, що робити? Але коли Мері знайомиться зі служницею Мартою, садівником Беном, дівчина не лише змінилась сама, але й змінила світ навколо себе. Повернувши до життя сад, вона тим самим допомогла змінитись собі. Ці внутрішні зміни позначились і на її зовнішньому вигляді: зникла втома від себе та світу, з'явився рум'янець та блиск в очах» (переклад – Н. Р.).

Висновки. Ознакою особистісного способу буття виступають певні характеристики існування та діяльності особистості. Так, психолог В. Бехтерев вважає, що жодна людина не втрачає права на визнання в ній особистості, якщо вона проявляє тією чи іншою мірою своє індивідуальне ставлення до навколишніх умов, виявляючись самодіяльною істотою [1, 29]. Це підтверджує образ Мері Ленокс. На формування її особистості впливають чимало факторів. Епідемія холери, психічна хвороба Коліна, проблеми здоров'я, смерть батьків, самотність – усе це спричинило психологічне зростання Мері Ленокс, що пробудило її до реального життя. З одного боку, всі ці події створюють певну напругу у романі, а з іншого – виявляються корисними для головної героїні. Вона стає більш зрілою та людянішою, з'являються нові життєві пріоритети.

На прикладі життєвого шляху героїні роману «Таємний сад» Ф. Г. Бернетт спостерігається процес формування особистості. Особистісне існування визначається тим, якими способами «Я–особа» вирішує ті чи інші проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бехтерев В. Бессмертие человеческой личности как научная проблема / В. М. Бехтерев. – Петроград : Типография Кюгельген, Глич и Ко, 1918. – 67 с.
2. Кізілова В. Дитяча література : стан, проблеми, перспективи / В. В. Кізілова // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст. – Київ, 2009. – С. 237–241.
3. Копець Л. Психологія особистості : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. В. Копець. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 458 с.
4. Перевертень Н. Феномен особистості в повісті Є. Гребінки «Доктор» / Н. С. Перевертень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philology.knu.ua/library/zagal/Literaturoznavchii_studii_2010_29/328_333.pdf
5. Burnett F. «The secret garden» / F. H. Burnett. – London : Heinemann, 1911. – 384 p.
6. Resler J. Sara's transformation : a textual analysis of Frances Hodgson Burnett's Sara Crewe and A little princess / J. Resler [Electronic resource]. – Access mode : <https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/1614/Resler%20Thesis.pdf?sequence=1>
7. Srivastava S. Development of Personality in Early and Middle Adulthood: Set Like Plaster or Persistent Change? / S. Srivastava, O. John [Electronic resource]. – Access mode: <http://gosling.psy.utexas.edu/wp-content/uploads/2014/09/pdf>
8. The study of personality [Electronic resource]. – Access mode : http://www.sagepub.com/upm-data/23238_Chapter_1.pdf

REFERENCES

1. Behterev V. Bessmertye chelovecheskoj lychnosty kak nauchnaja problema / V. M. Behterev. – Petrograd : Typografija Kjugel'gen, Glych y Ko, 1918. – 67 s.
2. Kizilova V. Dytjacha literatura : stan, problemy, perspektyvy / V. Kizilova // Aktual'ni problemy slov'jans'koi' filologii'. Serija : Lingvistyka i literaturoznavstvo : Mizhvuz. zb. nauk. st. – Kyi'v, 2009. – S. 237–241.
3. Kopec' L. Psihologija osobystosti : Navch. posib. [dlja stud. vyshh. navch. zakl.] / L.V. Kopec'. – K. : Vyd. dim «Kyjevo-Mogyljans'ka akademija», 2008. – 458 s.
4. Pereverten' N. Fenomen osobystosti v povisti Je. Grebinky «Doktor» / N. Pereverten' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : http://philology.knu.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2010_29/328_333.pdf
5. Burnett F. «The secret garden» / F. H. Burnett. – London : Heinemann, 1911. – 384 p.
6. Resler J. Sara's transformation : a textual analysis of Frances Hodgson Burnett's Sara Crewe and A little princess / J. Resler [Electronic resource]. – Access mode: <https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/1614/Resler%20Thesis.pdf?sequence=1>
7. Srivastava S. Development of Personality in Early and Middle Adulthood : Set Like Plaster or Persistent Change? / S. Srivastava, O. John [Electronic resource]. – Access mode: <http://gosling.psy.utexas.edu/wp-content/uploads/2014/09/.pdf>
8. The study of personality [Electronic resource]. – Access mode: http://www.sagepub.com/upm-data/23238_Chapter_1.pdf

Стаття подано до редколегії 10.09.2015 р.